

زیارت کربلا شناسنامه شیعه / چه حکامی مانع از زیارت شیعیان شدند؟ / اعمال شب و روز اربعین حسینی

در طول تاریخ حکومت‌های ظالم، کربلا را پایگاهی علیه ظلم دیده‌اند؛ بنابراین همواره با زائران برخورد کرده‌اند اما این موانع هیچگاه تأثیر نداشت و شیعیان با تحمل خطرات به زیارت می‌رفتند.

تا بنامک: در طول تاریخ حکومت‌های ظالم، کربلا را پایگاهی علیه ظلم دیده‌اند؛ بنابراین همواره با زائران برخورد کرده‌اند اما این موانع هیچگاه تأثیر نداشت و شیعیان با تحمل خطرات به زیارت می‌رفتند.

زیارت قبور ائمه یکی از مسلمات فرهنگ شیعه است که قابل انکار نیست. شیعیان به دلیل تعلق خاطری که به امامان معصوم خود دارند، مرتب به زیارت می‌روند و پیش از همه مکان‌های زیارتی، به کربلا می‌روند. در طول تاریخ، حرم حسینی همواره ملجأ و مأوای شیعیان بوده و هست.

شیعیان از گذشته تاکنون در هر شرایطی به زیارت کربلا رفته و می‌روند؛ سختی و مشقت و حتی خطرات سفر را به جان می‌خرند؛ وقتی مصمم می‌شوند، هر مانعی را کنار می‌زنند تا به هدف برسند. به غیر از مناسبت‌های ویژه که روز زیارتی مخصوص سیدالشهداست، در سایر زمان‌های سال نیز زائران متعددی به کربلا می‌روند؛ چرا که زیارت کربلا شناسنامه شیعه است.

زیارت کربلا شناسنامه شیعه / اعمال شب و روز اربعین حسینی

اگر مردم ارزش زیارت امام حسین (ع) را بدانند

در گذر زمان همواره شاهد موانعی هستیم که حکومت‌های ظالم بر سر راه زائران کربلا ایجاد می‌کردند. در سال‌های اولیه پس از واقعه عاشورا، زیارت کربلا سهم به سزایی در معرفی حق و باطل، یا مظلوم و ظالم داشت. از سال ۶۱ ه.ق که واقعه عاشورا اتفاق افتاد، تا سال ۱۳۲ که حکومت بنی امیه با مرگ مروان بن محمد (معروف به مروان حمار) به پایان رسید، همواره زوار حضرت در مضیقه بودند و رفتار زشت دستگاه حاکم را تحمل می‌کردند.

مردمی که به سوی مقبره حسینی می‌رفتند، با یادآوری آن واقعه دردناک متوجه ظلم و جور بنی امیه می‌شدند و به سبب مظلومیت آل طاهای، متأثر و به سوی امام معصوم جذب می‌شدند. زیارت امام حسین (ع) انقلابی در فرد ایجاد می‌کرد و در جریان سفر روشننگری اتفاق می‌افتاد؛ پرده از چهره پلید بنی امیه کنار می‌رفت و حقانیت خاندان علی (ع) را آشکار می‌کرد.

آشکار شدن مظلومیت ائمه چنان بالا گرفت که خلفای بنی امیه تصمیم گرفتند جلوی سیل زائران کربلا را بگیرند. امرای بنی امیه برای مقابله با زائران، در اطراف کربلا پاسگاه‌هایی تعبیه کردند. نگهبانان این پاسگاه‌ها افرادی بسیار تندخو و خشن بودند که با زوار برخورد می‌کردند. [1]

گاهی اوقات زائران به روستاهای غاضریه و نینوا که در شمال شرقی و جنوب شرقی حائر حسینی قرار داشت، عزیمت و از این دو دهکده به عنوان پوشش استفاده می‌کردند. زوار، آنجا را هدف و مقصد خویش قرار می‌دادند و بعد از توقف کوتاهی، پنهانی به سوی قبر شریف می‌رفتند و اگر به دام شرطه‌های حکومت می‌افتادند، به شدت مجازات می‌شدند؛ اما عاشقان دلباخته اباعبدالله (ع) دست از زیارت نکشیدند. آنان پیاده و شبانه، پنهان و ترسان، تنها و دسته جمعی به طرف کربلا می‌رفتند.

پس از بنی امیه، در زمان عباسیان نیز این موانع کم و بیش وجود داشت. بنی عباس بعد از آنکه پایه‌های حکومت خویش را استوار کرد، دست به تخریب قبر مطهر و برخورد با زائران زد.

چنانچه در تاریخ نقل شده اولین کسی که مرتکب چنین جسارتی شد، منصور دوانقی بود. از ویژگی‌های منصور کینه توزی نسبت به اهل بیت و فرزندان پیامبر (ص) و دوستداران آنان بود. ظلم منصور و پرده‌دری او به جایی رسید که

علمای دین سخت به معارضه با او پرداختند؛ دو تن از رؤسای مذاهب چهارگانه اهل سنت (ابوحنیفه و مالک بن انس) برای مردم مدینه فتوا دادند که بیعت با منصور مطابق شرع نیست. [2]

در آن شرایط که مردم به سختی و مشقت به زیارت می رفتند، ترس جان داشتند یا به عقوبت و شکنجه های سنگینی دچار می شدند؛ تنها موضوعی که راه زیارت را هموار می کرد، سخنان امام باقر و امام صادق علیهما السلام بود. ایشان با بیان ثواب زیارت سیدالشهدا (ع) خصوصاً در هنگام ترس از حاکم، مردم را به زیارت تشویق می کردند.

زراره از حضرت باقر (ع) می پرسد: «چه می فرمایی درباره کسی که زیارت پدرت را با ترس انجام دهد؟» امام پاسخ می دهد: «روز قیامت که بیشترین ترس و وحشت افراد را فرا می گیرد، خدا او را در امان می دارد و فرشتگان به بشارت با او برخورد می کنند و می گویند: مترس و اندوهگین مباش، که این روز کامیابی و رستگاری توست.» [3]

در فاصله زمانی ۷ ساله بین مرگ منصور و به حکومت رسیدن هارون الرشید (۱۵۸ - ۱۶۵ ه.ق)، محبان آسوده تر از قبل به زیارت اباعبدالله (ع) می رفتند. هارون الرشید که در اواخر حکومتش از علاقه مردم به اهل بیت و حجم زوار کربلا مطلع شد، دستور داد آثار حسینی را محو کند.

بعد از مرگ هارون الرشید تا زمانی که متوکل به حکومت رسید، مردم در امنیت بیشتری بودند و بدون دغدغه به زیارت می رفتند.

ممانعت متوکل عباسی

در سال ۲۳۲ ه.ق که متوکل عباسی برسرکار آمد، برخورد با زائران و تخریب و اهانت به قبر مطهر به اوج خود رسید. او که به دشمنی با خاندان امیرالمومنین علی (ع) شهره بود، در طول دوران خلافتش ۴ بار دستور تخریب حائر حسینی را داد. در یکی از این دفعات فردی به نام «ابراهیم دیزج یهودی» را مأمور تخریب قبر شریف کرده بود. وی با غلامان خود به سوی مقبره رفت و درون حائر شریف را آب بست تا در آنجا زراعت کنند. آنان تصمیم داشتند با گاوهایی زمین را شخم بزنند که به امر خدا گاوها پیشروی نکردند. [4]

متوکل که قبر امام حسین (ع) را پایگاهی علیه حکومت خود می دید، متوجه شد که مردم شبانه به زیارت می روند. از این رو پاسگاه هایی را نزدیک شهر کربلا ایجاد کرد. مأموران متوکل به محض اینکه متوجه می شدند شخص برای زیارت می رود، او را دستگیر می کردند. [5]

چندی بعد مردم را تهدید کرد که اگر بعد از سه روز کسی را اطراف قبر ببینم، او را دستگیر می کنم و به غل و زنجیر می کشم. علاوه بر این در برخی نقل های تاریخی آمده اگر زائری را در مسیر می یافت، او را می کشت یا به شدت مجازات می کرد.

سرانجام متوکل دستور داد زیارت قبر امام حسین (ع) به شرط قطع دست راست، آزاد است! در اندک زمانی صف مشتاقان زیارت با وجود این شرط نیز طولانی شد! [6]

مسعودی، مورخ بزرگ، در کتاب مروج الذهب می نویسد: خانمی که به قصد ثبت نام زیارت حرم امام حسین (ع) مراجعه کرده بود، دست چپ خود را برای قطع کردن بیرون آورد. مأموران به وی متذکر شدند که بهای زیارت، قطع دست راست است. خانم با نشان دادن دست قطع شده خود گفت: «دست راستم را سال گذشته قطع کردید!» [7]

با تمام این سختگیری ها، مجدداً به متوکل خبر رسید که مردم دسته دسته برای زیارت مقبره حسینی می روند. وی یکی از سرلشگرانش را همراه سپاهی به سوی کربلا روانه کرد و دستور داد بین مردم به بیزاری از زائران قبر مطهر جار بزنند و مردم را از رفتن به زیارت بازداشت و به تعقیب خاندان اُبی طالب و شیعیان پرداخت و تعداد بی شماری از آنان را به قتل رساند. [8] شدت سختگیری بدانجا رسید که متوکل دستور داد هرکس حتی قصد زیارت دارد، او را بکشید.

چهارمین اقدام متوکل برای تخریب قبر مطهر امام حسین (ع) مصادف بود با زیارت نیمه شعبان؛ همان زمان که افراد زیادی مشتاقانه برای زیارت در کربلا حضور می یابند. این تخریب هم مجدداً با آزار و اذیت و دستگیری و کشتار زائران

همراه بود.

در این شرایط و خفقانی که متوکل ایجاد کرده بود، امام هادی (ع) مردم را به زیارت کربلا تشویق می کردند و می فرمودند: «همانا برای خداوند سرزمین هایی است که دوست دارد در آن عبادت شود و حائر الحسین (ع) یکی از آن سرزمین هاست.» [9] حضرت گاهی افرادی را نایب می کردند که از سوی ایشان به زیارت کربلا مشرف شوند و آنجا برای امام دعا کنند.

چند قرن بعد از سقوط عباسیان، در حادثه ای که در سال ۱۲۱۶ ه. ق رخ داد، وهابیان به شهر کربلا حمله کردند. مردم که غافلگیر شده بودند، دروازه های شهر را بستند؛ اما آنان دروازه را شکستند و به داخل شهر هجوم آوردند. وهابیون شروع به تخریب و ویرانی حرمین کردند و نزدیک به پنجاه نفر را کنار ضریح و پانصد نفر را در صحن شریف به قتل رساندند. بعضی، تعداد کشته شدگان را نزدیک به هزار نفر اعلام کردند. [10]

اربعین خونین

در قرن اخیر و در زمان حکومت صدام و بعثی ها نیز موانعی برای زیارت کربلا وجود داشت. در سال ۱۳۹۷ ه. ق در ایام اربعین حسینی، مردم عراق سنت دیرین «پیاده روی» را از طریق جاده های غیر رسمی که از کنار فرات می گذشت، به جا می آوردند. این پیاده روی که رنگ و بوی مبارزه با رژیم وقت عراق را به خود گرفت، به درگیری سختی میان نیروهای بعثی و زائران پیاده ابا عبدالله منجر شد که در نهایت کشته و مجروحان زیادی به جا گذاشت. آن سال به «اربعین خونین» معروف شد.

چندی بعد در سال ۱۴۱۱ ه. ق (انتفاضه معروف ۱۹۹۱ عراق) صدام با سلاح های مختلف در نجف و کربلا مردم را به خاک و خون کشید و با توپ و تانک گنبد و بارگاه حرمین شریف را مورد اصابت قرار داد. وی از یکی از ژنرال های ارتش بعث خواست که به زائران حرم حضرت عباس و امام حسین (علیهما السلام) حمله ور شود. صدام حتی دستور داد افرادی را که توسط نیروهای امنیتی دستگیر شدند، در همان جایی که بازداشت شدند، اعدام کنند.

چنانچه ذکر شد، در طول تاریخ همواره مشکلاتی بر سر راه زیارت کربلا وجود داشته است؛ البته در سال های اخیر این مشکلات مرتفع شده و مردم با آسودگی بیشتری سفر می کنند. آنچه قابل توجه است اینکه، هیچ چیز نمی تواند راه زیارت را ببندد و شور و حرارت حسینی را خاموش کند. چنانچه رسول خدا (ص) فرمودند: «به درستی که از شهادت حسین (ع) حرارتی در قلوب مؤمنین است که هرگز سرد نمی شود.» [11]

اعمال شب و روز اربعین حسینی

پیاده روی اربعین ضمن آداب و نکاتی که به همراه دارد، روز اربعین نیز، دارای اعمال و آدابی است که از زیارت قبور شهدای کربلا، زیارت اربعین آغاز و دیگر اعمال این روز است.

یکی از این آداب سفر به حرم سیدالشهدا (ع) و 72 شهید کربلاست که روایات بسیاری نیز درباره زیارت قبور شهدا بیان شده است.

از امام حسن عسکری علیه السلام روایت شده که فرمود: نشانه های مؤمن پنج چیز است:

بجای آوردن پنجاه و یک رکعت نماز (17 رکعت نماز واجب و 34 رکعت نافله)، زیارت اربعین (امام حسین)، انگشتر به دست راست نهادن، پیشانی را به هنگام سجده بر خاک گذاردن و بسم الله الرحمن الرحيم را در نماز بلند گفتن.

زیارت وداع اربعین

سید بن طاووس رحمه الله گفته است که من برای زیارت اربعین وداعی یافته ام که مخصوص است به این زیارت. باید که بایستی پیش روی ضریح و بگویی:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ عَلِيِّ الْمُرْتَضَى وَصِيِّ رَسُولِ اللَّهِ.

سلام بر تو ای پسر رسول خدا! سلام بر تو ای پسر علی مرتضی جانشین رسول خدا!

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ الْحَسَنِ الرَّكِيِّ.

سلام بر تو ای پسر فاطمه زهرا سرور زنان جهان! سلام بر تو ای وارث امام حسن پاک!

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ شَاهِدَهُ عَلَى خَلْقِهِ.

سلام بر تو ای حجت خدا در زمین و گواه او بر آفریده‌ها!

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الشَّهِيدَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ وَ ابْنَ مَوْلَايَ

سلام بر تو ای ابا عبد الله شهید! سلام بر تو ای مولای من و پسر مولای من!

أَشْهَدُ أَنَّكَ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ

گواهی می‌دهم که تو نماز را به پا داشتی و زکات دادی و امر به معروف و نهی از منکر کردی

وَ جَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ عَلَى بَيْتِي مِنْ رَبِّكَ أَتَيْتُكَ

و در راه خدا جهاد نمودی تا این‌جا رسیدی؛ که امر یقین تو را فرارسید و نیز گواهی می‌دهم که تو دلیل روشن از سوی پروردگارت داشتی؛ و اگر از دور زیارت کند باید بگوید:

تَوَجَّهْتَ إِلَيْكَ يَا مَوْلَايَ زَائِرًا وَافِدًا رَاغِبًا مُقِرًّا لَكَ بِالذُّنُوبِ.

ای مولای من! اکنون من به عنوان زائر، واردشونده، گراینده، اقرارکننده به گناه و گریزان از خطا.

هَارِبًا إِلَيْكَ مِنَ الْخَطَايَا لِتَشْفَعَ لِي عِنْدَ رَبِّكَ.

به درگاه تو آمده‌ام تا در نزد پروردگارت از من شفاعت کنی.

يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ حَيًّا وَ مَيِّتًا، فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ مَقَامًا مَعْلُومًا وَ شَفَاعَةً مَقْبُولَةً.

ای پسر رسول خدا! درود خدا بر تو در حال حیات و مرگ تو، زیرا تو در نزد خدا از مقام معلوم و شفاعت مورد پذیرش برخورداری.

لَعْنَةَ اللَّهِ مَنْ ظَلَمَكَ، وَ لَعْنَةَ اللَّهِ مَنْ هَتَكَ حَرَمَكَ وَ غَضَبَ حَقِّكَ.

خداوند کسانی را که به تو ستم نموده‌اند لعنت کند و نیز کسانی را که تو را محروم نموده، حقت را غصب نمودند لعنت کند

وَ لَعْنَةَ اللَّهِ مَنْ قَتَلَكَ وَ لَعْنَةَ اللَّهِ مَنْ خَدَلَكَ، وَ لَعْنَةَ اللَّهِ مَنْ دَعَوْتَهُ قَلَمٌ يُحِبُّكَ وَ لَمْ يُعِنِّكَ

و قاتلان تو را لعنت کند و آنان را که دست از یاری تو کشیدند لعنت کند و آنان را که خواندی و به تو پاسخ مثبت ندادند و تو را یاری نکردند لعنت کند

وَ لَعْنَةَ اللَّهِ مَنْ مَنَعَكَ مِنْ حَرَمِ اللَّهِ وَ حَرَمِ رَسُولِهِ وَ حَرَمِ أَبِيكَ وَ أُخِيكَ

و نیز کسانی را که از رفتن تو به سوی حرم خدا و حرم رسول خدا و حرم پدر و برادرت جلوگیری کردند لعنت کند

وَ لَعْنَةُ اللَّهِ مَنْ مَنَعَكَ مِنْ شَرْبِ مَاءِ الْفُرَاتِ لَعْنًا كَثِيرًا يَتَّبِعُ بَعْضُهَا بَعْضًا؛

و کسانی را که تو را از نوشیدن آب فرات منع کردند بسیار و پی‌&ZWNJ;درپی لعنت کند.

اللَّهُمَّ قَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ.

خدایا! ای پدیدآورنده آسمان&ZWNJ;ها و زمین! دانای پنهان و آشکار!

أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ.

تو بین بندگان در آنچه اختلاف دارند حکم می&ZWNJ;کنی و زود است آنانی که ظلم کردند بدانند کدامین جایگاه بازگشتشان است.

اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِهِ، وَ ارْزُقْنِيهِ أَبَدًا مَا بَقِيََتْ وَ حَيَّتْ يَا رَبِّ.

خدایا این زیارت را آخرین عهد از زیارت قرار مده و همیشه برایم تا وقتی که باقی و زنده هستم روزی&ZWNJ;ام گردان، ای پروردگارا!

وَ إِنْ مِتَّ فَاحْشُرْنِي فِي زُمْرَتِهِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ؛

و اگر مردم مرا در گروه ایشان محشور فرما، ای مهربان&ZWNJ;ترین مهربانان!

و اگر زیارت آخر روز عاشورا را در این روز نیز بخواند مناسب است و بدان که مشهور آن است که سبب تأکید زیارت آن حضرت در این روز آن است که حضرت امام زین العابدین علیه السلام با سایر اهل بیت (ع) در این روز بعد از مراجعت از شام به کربلائی معلى وارد شدند و سرهای مقدّس شهدا را به بدن&ZWNJ;های ایشان ملحق کردند و این بسیار بعید است.

از جهات بسیار که ذکر آن&ZWNJ;ها موجب تطویل است؛ و بعضی گفته&ZWNJ;اند در این روز اهل بیت (ع) وارد مدینه طیبه شدند و این نیز بسیار بعید است، و بعضی گفته&ZWNJ;اند که شاید حضرت امام زین العابدین (ع) به اعجاز و طیّ الارض، مخفی به کربلا رفته باشد از شام و سر&ZWNJ;ها را به بدن&ZWNJ;ها ملحق کرده باشد و این ممکن است، اما روایتی در این باب به نظر نرسیده است، بلکه بعضی از روایات منافاتی فی الجملة به این دارد و وجهی که از احادیث ظاهر می&ZWNJ;شود آن است که اوّل کسی که از صحابه حضرت رسالت (ص) به زیارت آن حضرت مشرف شد، جابر بن عبد الله انصاری بود و او در این روز به کربلا رسید و آن حضرت را با شهدا زیارت کرد و، چون جابر از اکابر صحابه بود و اساس این امر عظیم را گذاشت، می&ZWNJ;تواند بود که سبب مزید فضل زیارت آن حضرت در این روز شده باشد و شاید وجوه دیگر داشته باشد که بر ما مخفی باشد و چون فرمود: و&ZWNJ;اند که در این روز زیارت کنیم، باید کرد و تفحص سببش ضرور نیست.

پی نوشت ها:

[1] تاریخ کربلا و حائر حسین، 60 - 61.

[2] تاریخ کربلا و حائر حسین ص 137

[3] کامل الزیارات ص 125.

[4] بحارالانوار، ج 45، ص 394.

[5] بحارالانوار، ج 45، ص 404.

[6] بشارتی، علی محمد. از ظهور اسلام تا سقوط بغداد (تاریخ تحلیلی اسلام و ایران)، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی؛ حوزه هنری، 1379.

- [7] خضری، سید احمدرضا. تاریخ خلافت عباسی (از آغاز تا پایان آل بویه)، تهران: سمت، 1388.
- [8] تاریخ طبری، 6036/14؛ ابن کثیر، البدایه و النهایه فی تاریخ، 315/10؛ ابوالفرج اصفهانی، 395.
- [9] ابن قولویه، کامل الزیارات، ص 273؛ کلینی، الفروع من الکافی، 567.
- [10] کلیدار، 174، هدایت، رضاقلی خان، روضه الصفای ناصری، 382-381.
- [11] مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج 10، ص: 318.